

УДК 327.57:323.1

«ЗАХІД» І РОСІЯ В НОВІЙ ФАЗІ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ

ТОЛСТОВ С.В.,
кандидат
історичних
наук, доцент,
завідувач відділу
трансатлантичних
досліджень
Державної установи
«Інститут
всесвітньої історії
НАН України»

Відмова російського керівництва від міжнародно-правових обмежень, які визначають непорушність кордонів європейських країн та повагу до формальних ознак їх суверенітету, призвела до створення нових вузлів міжнародного напруження та появи локального конфлікту в Донбасі. Оцінювати перспективи врегулювання цього конфлікту наразі передчасно, оскільки залишаються не визначеними обсяги можливого російського військового втручання та масштаби його поширення. Позиція США та ЄС у контексті кризи в українсько-російських відносинах віддзеркалює спроби уникнення прямого конфлікту з Росією. Тактичні аспекти, пов'язані з застосуванням санкцій, дозволяють розцінювати позицію євроатлантичного співтовариства як спробу вимушеної адаптації до умов багатополлярної міжнародної системи. Пріоритет у підходах США та ЄС передбачає координацію дій з метою відновлення стабільного стану європейської безпеки та обмеження подальших спроб російського керівництва розширювати сферу впливу в Центральній та Східній Європі.

Ключові слова: міжнародні відносини, європейська безпека, агресія, конфлікт, санкції, євроатлантичне співтовариство, багатополлярність.

Після 2007–2008 рр. міжнародна система зазнала суттєвих змін, позначених прискоренням трансформаційних процесів, загостренням різновекторних суперечностей та вимушеним пристосуванням суб'єктів міжнародної взаємодії до нових правил гри. Оцінюючи зміни, що сталися після 2008 р. слід зазначити, що в умовах поліцентричної моделі міжнародної системи уявлення про центропериферійний устрій міжнарод-

ної системи виявилися вочевидь неадекватними.

З погляду США та ЄС як провідних акторів, поєднаних складними союзницькими зв'язками та ознаками нормативно обумовленої аксіологічної спорідненості, новітня система балансів видавалася вельми несприятливою. Зазнавши значних втрат внаслідок дестабілізації міжнародних механізмів фінансового регулювання, США та країни ЄС виявилися не готові до розбалансування міжнародної безпеки, яка з часу розпаду СРСР перебувала під їхнім переважним контролем.

Теоретико-методологічна концепція. В емпіричному відношенні багатополярність позначена процесами глибокої диференціації, за якої нові центри зростання та впливу втрачають периферійний чи напівпериферійний статус, оскільки тяжіють до створення власних зон просторово-територіальних впливів та економічного домінування. Поряд із США, ЄС та низкою розвинених демократій «західного» типу (Японія, Канада, Австралія), які в своїй сукупності посідали домінуюче становище в 1990-і рр., на початку XXI ст. спостерігалось посилення альтернативних центрів сили та впливу, що відіграють усе важливішу роль у відносинах глобальної взаємодії та конкуренції. Окрім Китаю, який нещодавно став найбільшою номінальною економікою сучасного світу, в якості таких центрів виступають Росія, Індія, Бразилія, Саудівська Аравія. Можливість розширення автономного позиціонування відчула й низка регіональних держав, таких як Туреччина, Єгипет, Іран, Пакистан, Аргентина, Індонезія. Специфічні ознаки багатополярної системи позначені й тим, що її учасники, перебуваючи в стані конкуренції, пов'язані відносинами складної та багатоманітної взаємозалежності. Хоча дифузія «глобальної влади» й посилення альтернативних центрів сили прогнозувалися заздалегідь, темпи змін та перебіг загострення протиріч між провідними державами Заходу та новими лідерами колишнього «третього світу» набули важкопрогнозованого характеру. Несподіваним детонатором цих процесів стали різкі зміни в зовнішній політиці російського керівництва.

Постановка проблеми. Вважається, що умови та процеси в межах «постбіполярної системи» міжнародних відносин характеризувалися розширенням капіталістичної системи, силовим домінуванням та політичним лідерством США. Очевидність цих визначальних рис надавала привід уникати чіткішого визначення структурних осо-

бливостей, які впливали на міжнародну взаємодію. Українська криза 2014 р. та її міжнародно-політичні наслідки не тільки засвідчили якісно нову розстановку сил в міжнародних відносинах, але й виявили непевність стратегічних та доктринальних підходів з боку сучасних номінальних лідерів, включаючи США, ЄС та НАТО.

Відмова російського керівництва від обмежень, що вимагають визнання непорушності кордонів європейських країн та повагу до формальних ознак їх суверенітету, призвела до створення нових вузлів напруженості та появи локального конфлікту в Донбасі, роль якого оцінювати наразі ще передчасно. В перебігу українсько-російських відносин виявилось прагнення Москви прискорити встановлення багатополярної міжнародної системи, яка має чіткіше віддзеркалювати фактичну розстановку сил у різних регіонах за умов обмеження впливу США, ЄС та створеної державами Заходу системи організацій та союзів. В своїй політиці протидії лідерству США та розширенню НАТО російське керівництво активно використовувало локальні та регіональні конфлікти, спричинені відокремленням низки територій та етнічних анклавів від країн, уряди яких висували потенційні наміри приєднатися до західних союзів. Утім, політична криза в Україні в кінці 2013 – на початку 2014 рр. відрізняється від попередніх ситуацій суттєвим загостренням відносин між провідними центрами військової сили, яке поновило загрозу масштабного конфлікту в Європі. Суть теперішнього етапу системної еволюції полягає насамперед у тому, що принципові учасники системи, або принаймні деякі з них наважилися розширити межі прямого застосування сили та відмовилися від приховування суперечностей в формі латентної конфронтації.

Мета цієї статті полягає в спробі окреслити політику різних компонентів євроатлантичної спільноти в умовах української кризи та відстежити тенденції вимушеної адаптації США і ЄС до умов багатополярності.

Викладення основного матеріалу. Заперечуючи зміну влади в Україні в лютому 2014 р., російське керівництво застосувало спектр засобів з арсеналу власних доктринальних документів, включаючи концепцію зовнішньої політики, стратегію національної безпеки та воєнну доктрину. Прихід до влади лідерів української опозиції в лютому 2014 г. тлумачився в Москві як заколот, який зумовив перехід України під протекторат США і НАТО, що насправді було позначено лише в формі загальних

намірів. Натомість включення Криму і Севастополя до складу РФ було подано як акція на захист співвітчизників та возз'єднання російського народу.

З точки зору західних інституцій відмова США і Великої Британії від виконання гарантій за Будапештським меморандумом 1994 р. спочатку не виглядала суттєвою політичною невдачею, оскільки мова йшла не про країну-члена НАТО чи про визнаного союзника США поза межами цього альянсу на шталт Японії, Південної Кореї, Австралії або Ізраїлю. З 1992 р. Україна де факто була позаблоковою державою, яка хоча й орієнтувалася на набуття стандартів НАТО у сфері безпеки та уклала з НАТО та його державами-членами декларативні політичні угоди. Але на Україну не поширювалися прямі союзницькі зобов'язання в питаннях захисту території та безпеки суспільного ладу. Згідно Угоди про асоціацію з ЄС, яка й стала детонатором збурення внутрішнього протестного руху проти В.Януковича, країна мала залишатися в зоні «Східного партнерства», яке не передбачає надання його учасникам членства в ЄС. Таким чином, адаптуючись до європейських політико-правових нормативів, країна мала залишатися на периферії системи «концентричних кіл» євроатлантичного співтовариства, яке складають США, ЄС, НАТО, новостворюване Трансатлантичне партнерство, ОЕСР та низка інших функціонально орієнтованих установ, інституцій та структур багатосторонньої взаємодії.

Мабуть, якби після анексії Криму та Севастополя наступні кроки з боку Росії обмежилися виправданням історичної обумовленості цих рішень, наслідки відмови США і Великої Британії від прямого виконання гарантій безпеки України могли б залишитися епізодом, який що не мав би кардинального значення для стану європейської безпеки. Проте, як засвідчили подальші події, мета російського керівництва від самого початку полягала в принциповому перегляді системних правил, включаючи реванш за поразку СРСР у «холодній війні». Демонструючи незгоду з домінуючим статусом США в міжнародній системі, В.Путін вдався до активної наступальної тактики, яка переслідувала мету змусити Захід визнати хибність ідеї розширення НАТО, розколоти західну солідарність та спровокувати відмову США та ЄС від спроб посилити вплив у Східній Європі.

Попри зосередження уваги міжнародної спільноти на подіях у Криму та Донбасі, фактичним результатом комбінованої російської агресії про-

ти України мало стати скорочення політичного та системоутворюючого впливу США та ЄС. Мета заповідного експерименту полягала в нав'язуванні міжнародній системі неконтрольованої геополітичної конкуренції та визнанні силового суперництва між основними центрами впливу в якості легітимної норми міжнародних відносин. За таких обставин ціна відмови США, ЄС та їхніх найближчих союзників від надання системної відсічі діям Росії щодо України та аналогічних спроб дестабілізації низки інших країн могла б безпосередньо призвести до девальвації чинників політичного та фінансового впливу, які ефективно забезпечують державам Заходу технологічні переваги та гарантують їхнім суспільствам високі стандарти соціального захисту.

Ще більш програшним варіантом міг би виявитися розкол між США та ЄС у ставленні до української кризи. Відмова від координації дій між США, ЄС та іншими учасниками «Великої сімки» об'єктивно означала б розмивання базових принципів трансатлантичного партнерства. Деякі факти та непрямі ознаки підтверджують, що в Москві розраховували саме на такий результат. Загострення євроатлантичних протиріч мало відкрити Росії додаткові можливості гри на суперечностях усередині ЄС шляхом застосування різних підходів до його країн-членів та реалізації політично обумовлених енергетичних проектів, внаслідок яких мала б зміцнитися система привілейованих відносин Росії з низкою європейських країн. Бажаний для Москви розвиток подій мав створити ситуацію, за якої економічні та політичні альянси в Європі могли б формуватися поза межами контролю з боку брюссельських інтеграційних органів та орієнтуватися суто на індивідуальні мотивації урядів та владних угруповань окремих країн.

В вдаючись до прогнозування перспектив розв'язання конфлікту в Донбасі, можна стверджувати, що порушення територіальної цілісності України дозволило забезпечити принаймні деякі цілі Кремля. Навіть у разі відновлення політичної стабільності та висхідного вектору економічного розвитку на «материковій Україні», впродовж осяжних часових меж перспектива входження цієї держави до західних союзів виглядатиме сумнівною, якщо не марною. Очевидно, що ні країни-члени ЄС, ні члени НАТО не наважаться й не прагнуть ухвалити рішення про включення до свого складу держави, яка має невирішені територіальні проблеми з сусідами. Причини такого підходу ма-

тимуть ту ж природу, що й відмова США і НАТО надавати Україні пряму воєнну допомогу.

Професор політології Чиказького університету Дж.Міршаймер констатував, що ні США, ні їхні союзники по НАТО не готові застосовувати силу для захисту України, оскільки захист цієї держави не входить до переліку життєво важливих пріоритетів Заходу. Деякі експерти вважають, «що НАТО неправильно будувала відносини з Україною, водночас стверджуючи, що Росія – це недружня країна, яка незабаром ставитиме все більш грізним супротивником, і тому Захід не має іншого вибору, окрім як продовжувати теперішній курс». Однак, на думку Дж.Міршаймера, це хибна позиція, оскільки «США та їхні європейські союзники не вважають Україну частиною своїх стратегічних інтересів чи пріоритетів, що впливає з їх небажання допомагати цій країні воєнною силою»².

Аби змусити Росію припинити надання зброї сепаратистам у Східній Україні, Захід застосував економічні санкції, які спочатку зачіпали переважно інтереси високопосадовців, пов'язаних з російським урядом, банки з часткою державної власності не менше 50%, енергетичні компанії та оборонні підприємства. Ширші галузеві санкції були запроваджені значно пізніше, з осені 2014 р. Проте на думку Дж.Міршаймера, способи розв'язки кризи в Україні все ж можна знайти, якщо Захід принципово змінить підхід до цієї країни. Для цього США та їх союзникам слід відмовитися від плану «вестернізації» України та «спробувати зробити її нейтральною буферною державою між НАТО і Росією, якою була Австрія в епоху холодної війни». В якості мети пропонується зробити Україну «незалежною від Росії та Заходу», а в якості засобів її реалізації – публічне виключення можливості розширення НАТО на Грузію та Україну та допомогу в розробці економічного плану порятунку України, фінансування якого покладалося б на ЄС, МВФ, Росію та США³.

Утім, припущення про наміри США інтегрувати Україну до НАТО виглядають свідомим перебільшенням, так само, як і твердження про вигідність нейтралітету України з точки зору російських інтересів. Принаймні ні Росія, ні Захід не висловили особливого задоволення з приводу проголошеного в 2010 р. позаблокового статусу України, який за змістом був близький до засад «військового неприєднання» Фінляндії. Висловлюючи загальне розуміння з приводу рішення Києва відмовитися від декларування мети євроатлантичної інтеграції,

в 2010 р. штаб-квартира НАТО відреагувала на це зауваженням про право кожної країни самостійно обирати способи участі в оборонних союзах. Водночас у Москві це рішення не було взято до уваги, оскільки Київ продовжував участь у місіях НАТО, міжнародних навчаннях та продовжував практику виконання щорічних індивідуальних програм співпраці.

Рішення Верховної Ради України про скасування позаблокового статусу від 23 грудня 2014 р. теж не відкриває можливостей вступу держави до альянсу. Коментуючи заяву П.Порошенка про намір відмовитись від позаблокового статусу (18.12.2014 р.) міністр закордонних справ Польщі Г.Схетина лаконічно зауважив, що скасування позаблокового статусу не слід вважати переломним історичним моментом. «... Це суто символічний жест», який «нічого не вирішує». Натомість Україні варто «відкласти НАТО вбік» і сконцентрувати увагу на забезпеченні своїх «євроінтеграційних прагнень»⁴. Однак і в сенсі європейської інтеграції анексія Криму та конфлікт у Донбасі вважатимуться суттєвими перешкодами, якщо, звичайно, розглядати європейську перспективу як потенційну можливість вступу до ЄС⁵ і не обмежуватися виконанням адаптаційних заходів у контексті Європейської політики сусідства, на яку посилається Угода про асоціацію між ЄС та Україною.

На відміну від гіперактивної позиції США і ЄС під час внутрішньополітичної кризи в Україні з листопада 2013 р. по лютий 2014 р., після зміни влади в Києві та російського втручання в Криму лідери євроатлантичної спільноти виявили очевидну розгубленість. За свідченням директора Польського інституту міжнародних відносин М.Заборовські, лідери США і ЄС не передбачали, що Росія почне діяти без огляду на позицію Заходу, й це стало для НАТО шоком⁶.

Основні причини стратегічної та ментальної неготовності Заходу до стрімких змін у політичній ситуації та безпековому середовищі полягали в невірі в тому, що Москва перейде наважитися застосувати силу до сусідніх держав з метою забезпечення власних інтересів. Наявність у Росії стратегічного ядерного потенціалу та воєнна реформа останніх років не вважалися достатніми аргументами, які могли б перетворити Росію на загрозу для європейської колективної безпеки. Проте й досі адміністрація США та європейські лідери утримуються від концептуальних оцінок нової ситуації в євроатлантичному регіоні, якщо

не брати до уваги вельми двозначний висновок глави Європейської Ради Д.Туска про те, що Росія вже не є партнером, однак перетворилася на «довгострокову проблему».

Впродовж 2014 р. реагування США і ЄС на українську кризу мало переважно, якщо не винятково тактичний характер. Загальний підхід полягав у необхідності застосування проти РФ поетапних економічних санкцій з метою утримати російське керівництво від ескалації конфлікту та, за можливості, переконати Москву дотримуватися норм міжнародного права. Інакше кажучи, в стратегічному сенсі адміністрація США та уряди європейських країн не побачили в агресії РФ проти України критичної загрози для стабільності НАТО та системи західних союзів, передбачаючи якісь можливості повернення до попереднього стану.

Попри низку попереджень та запровадження санкцій проти окремих посадовців та підприємств, до збиття малайзійського літака рейсу МН17 поблизу Донецька європейські інституції утримувалися від застосування секторальних заходів проти галузей російської економіки. Лише після цього інциденту Рада міністрів ЄС повідомила про прискорення підготовки обмежень, узгоджених на спеціальному засіданні Європейської Ради від 16 липня 2014 р. щодо списку осіб та організацій які приймають рішення і є відповідальними за анексію Криму, дестабілізацію на сході України або отримують від цього вигоду. Європейській Комісії та Європейській службі зовнішньої дії було доручено завершити підготовку перешкод щодо доступу до ринків цінних паперів, оборони, товарів подвійного призначення та «чутливих» технологій, зокрема у енергетичному секторі.

Критерії застосування та перелік санкцій, визначені в рішенні Ради ЄС 2014/512/CFSP, набули чинності з 31 липня 2014 р. Серед цих заходів найважливіше значення мала заборона надання кредитів та здійснення розрахунків з російськими державними фінансовими інституціями за винятком структур з міжнародним статусом, які мають юридичну адресу в Росії, або створених за міждержавними угодами з Росією в якості одного з акціонерів. Санкції мали річний термін дії – до 31 липня 2015 р.⁷

Водночас із запровадженням «другого пакету» санкцій ЄС деталізував свою позицію з врегулювання конфлікту в Донбасі, включаючи:

- засудження незаконної діяльності озброєних бойовиків у східній Україні та поза цим регіоном;

- наголос на мирному розв'язанні кризи в Україні та на потребі встановлення «справжнього та тривалого припинення вогню усіма сторонами конфлікту» (на основі Берлінської декларації від 2 липня);

- підтримку дій ОБСЄ і тристоронньої контактної групи, спрямованих на створення умов для припинення вогню;

- важливість ефективного контролю за кордоном, включаючи розміщення спостерігачів ОБСЄ;

- швидке звільнення всіх заручників;

- відкладення питання про визнання сепаратистів Сходу України терористичними організаціями⁸.

Беручи до уваги загострення ситуації в Донбасі, 03.09.2014 р. Європейська Комісія затвердила додаткові обмеження щодо доступу російських установ та бізнес-структур до ринків капіталів, оборони, товарів подвійного призначення та чутливих технологій, які незабаром були подані на затвердження Комітету постійних представників при Європейській комісії (COREPER). Пояснюючи застосування нових обмежень, Г. Ван Ромпей та Ж.-М.Баррозу_посилалися на принцип, згідно з яким «санкції ЄС спрямовані на сприяння зміні курсу дій Росії в Україні»⁹.

ЄС підтримав мінську угоду про перемир'я від 05.09.2014 р., підписану на зустрічі тристоронньої контактної групи за участі ОБСЄ. Утім, як стверджувалося в заяві речника ЄС, ця угода, яка може стати першим кроком на шляху до сталого політичного вирішення, має поважатися та бути втіленою в повному обсязі всіма сторонами. «Постійний моніторинг російсько-українського кордону та виведення незаконних збройних формувань а також сил, що незаконно діють на території України, повинні стати невід'ємною частиною такого рішення»¹⁰. Згодом Рада ЄС підтвердила очікування на «повну залученість сторін та швидке виконання усіх інших зобов'язань у рамках Мінських документів». Російському керівництву знову нагадували про необхідність «відведення незаконних збройних угруповань, військового спорядження і техніки, бойовиків і найманих солдатів», а також необхідність гарантування безпеки на українсько-російському кордоні засобами постійного моніторингу з боку ОБСЄ¹¹.

Аналіз текстів заяв, рішень та висновків керівних установ ЄС щодо України виявляє вельми помірковане застосування оцінок політичного характеру. Окрім зобов'язання не визнавати анексії Криму та Севастополя, підсумкові тези та реко-

мендації здебільшого стосувалися моніторингу поточної ситуації та ситуативних вимог, включаючи деескалацію та політичне врегулювання конфлікту за збереження територіальної цілісності України. Вимоги, адресовані російському керівництву, стосувалися припинення вогню, виведення незаконних військових формувань, припинення постачання озброєнь, відновлення контролю на українсько-російському міждержавному кордоні, розширення можливостей Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ.

Перелік заходів, застосованих з боку США і ЄС свідчить, що вони мали переважно тактичний характер. З боку США головний пріоритет полягав у забезпеченні максимальної синхронізації санкцій з країнами ЄС, аби зберегти спільний, угоджений підхід у відносинах з Росією. Країни ЄС також застосовували складну процедуру внутрішніх узгоджень, які гальмували посилення санкцій доти, доки уряд Німеччини кінець-кінцем не дійшов висновку про необхідність посилення тиску на Москву з метою деескалації конфлікту та припинення масштабних воєнних дій.

Таким чином, у ставленні до української кризи з боку США, ЄС і НАТО можна відзначити декілька базових елементів.

1. З боку адміністрації США від самого початку заворушень в Україні провадилася теза про неприйнятність прямого втручання Росії всупереч суверенітету України. Однак стосовно зобов'язань США за Будапештським меморандумом 1994 р. американське посольство в Києві роз'яснило, що підписаний США, Великобританією, Росією та Україною Будапештський меморандум «не був договором про надання гарантій безпеки». Як стверджував посол США в Україні Дж.Пайєтт, він нібито звертався до колишнього посла С.Пайфера і деяких інших неназваних експертів, що також брали участь у переговорах з цього меморандуму. За версією посла, «всі сторони тоді чітко розуміли», що суть документа зводиться до зобов'язання поважати суверенітет і територіальну цілісність України. При цьому уряд США не має наміру обговорювати з П.Порошенком «якусь конкретну домовленість», яка могла б замінити недієздатний Будапештський меморандум¹². При цьому адміністрація США та більшість політиків в країнах ЄС демонстрували вкрай обережне ставлення до пропозицій надати Україні пряму військову підтримку в конфлікті з Росією, чітко й однозначно заперечуючи можливість силового втручання з метою захисту інтересів України.

2. Керівництво США використало загострення кризи та пряме російське втручання в Україні як об'єктивний привід для застосування економічних обмежень та санкцій проти Росії. Можна зробити припущення, що таке реагування на російсько-український конфлікт мало характер заздалегідь передбаченої та спланованої форми стримування, мета якого полягала в фінансово-економічному послабленні російської економіки, позбавленні Кремля можливості фінансувати оновлення та модернізацію російських ядерних і звичайних озброєнь. Цю думку поділяють і деякі російські посадовці. Як стверджував секретар Ради безпеки РФ М.Патрушев, обмеження з боку Заходу стали черговим етапом реалізації плану, колись запропонованого З.Бжезінським з метою послаблення Росії з використанням її вразливих місць¹³.

3. Оскільки зовнішня допомога Україні недостатня для забезпечення силової переваги в Донбасі, а спроби переконати російське керівництво відновити докризову міжнародно-правову ситуацію заздалегідь марні, політика США і ЄС об'єктивно тяжіють до консервації, або замороження конфлікту між Україною та РФ. Конфлікт у Донбасі може перетворитися на довготривалий вузол напруження, здатний зруйнувати українсько-російські відносини та суттєво погіршити відносини між ЄС та Росією. Загострення відносин між ЄС та Росією має підштовхувати європейських політиків до економічного зближення з США та пошуку альтернативних джерел постачання енергоносіїв на заміну російським.

4. Лідери США і ЄС висловили переконання про неможливість силового розв'язання конфліктної ситуації на сході України. Така позиція означає, що Києву не слід розраховувати на суттєву воєнну допомогу, принаймні доти, доки російські війська не розпочнуть активний наступ на території, контрольовані українським урядом. Вважається, що поставки летальної та наступальної зброї для української армії призведуть до серйозної ескалації у стосунках з Росією та можуть спровокувати Кремль на непередбачувані кроки. Водночас США і ЄС не зацікавлені в воєнному розгромі та суцільному руйнуванні України як суб'єкта європейської міжнародної системи, оскільки такий результат означатиме поразку їхньої політики сприяння політичним трансформаціям в пострадянському просторі та розширення сфери впливу ЄС та НАТО, яка провадилася з початку 1990-х рр. Таким чином, найбільш прийнятний спосіб ре-

агування на ситуацію, що склалася, зводиться до сприяння замороженню або частковому врегулюванню конфлікту в Донбасі. Оскільки якість кроки в бік розрядки напруженості передбачають лише мінські домовленості від 5 та 19 вересня, лідерам Німеччини, Франції та США не залишається нічого іншого, окрім сприяння припиненню вогню та роз'єднанню сил сторін, які передбачені в тексті «Меморандуму про виконання положень Протоколу за підсумками консультацій Тристоронньої контактної групи відносно кроків, спрямованих на імplementацію Мирного плану президента України Петра Порошенко та ініціатив президента Росії Володимира Путіна»¹⁴. Меморандум конкретизував умови перемир'я, включаючи узгодження лінії роз'єднання сторін та розведення військ, відведення від лінії роз'єднання важких озброєнь, заборону застосування всіх видів озброєнь та ведення наступальних бойових дій, виведення з зони конфлікту іноземних контингентів, заборону польотів бойової авіації та іноземних безпілотних апаратів за винятком апаратів ОБСЄ, розгортання в зоні припинення вогню моніторингової місії ОБСЄ тощо.

5. За будь-якого перебігу подій у відносинах між Заходом і Росією найбільші втрати зазнаватимуть економіка та суспільство України. З одного боку США зволікають з наданням Україні сучасних озброєнь та політичних гарантій, що утримує офіційний Київ від спроб силового придушення сепаратистів та не дає впевненості в спроможності надати гарантовану відсіч у разі прямого російського наступу. З іншого боку, шкода російській економіці від санкцій та обмежень, застосованих США і ЄС, вочевидь недостатня для суттєвих внутрішніх зрушень та перегляду російського зовнішньополітичного курсу.

Позиція адміністрації Б.Обами зазнавала критики з боку американських політичних експертів з різних таборів. Т.Грем (колишній співробітник адміністрації Дж.Буша-молодшого, керуючий директор установи Kissinger Associates) стверджував, що бажання покарати Росію та ізолювати її на міжнародній арені цілком зрозуміле, однак для забезпечення цієї мети треба мати чітке уявлення, в який спосіб уряд хоче цього досягти та якими будуть наслідки вжитих заходів. Т.Грем стверджував, що санкції можуть забезпечити бажаний довготерміновий ефект, однак у короткостроковій перспективі вони лише зміцнюють позиції В.Путіна й не здатні перешкодити його спробам закріпити

Україну в російській сфері впливу. За його оцінкою, Захід не має чіткого уявлення, як слід реагувати, якщо Путін розпочне новий наступ із застосуванням російських військ. Щодо України, яка залишається глибоко розколотим суспільством, питання про надходження мільярдів доларів на відновлення держави та її економіки теж залишається відкритим. До того ж, прозахідна орієнтація України не може зарадити її залежності від російських енергоносіїв та ринку збуту товарів, які не відповідають стандартам ЄС¹⁵.

Водночас не варто применшувати наявність суттєвих розбіжностей у підходах США та найвпливовіших держав ЄС. Коли вщухли скандали, пов'язані зі стеженням спецслужб США за провідними фігурами уряду Німеччини, в середовищі німецького політичного істеблішменту почало поступово поновлюватися відчуття важливості ролі США в гарантуванні європейської безпеки поряд із усвідомленням потреби в збільшенні ролі ФРН у світовій політиці. Так само в Німеччині залишається популярною теза, що безпеку треба розбудувати не проти Росії, а разом з Росією. Саме тому напередодні саміту НАТО в Ньюпорті Берлін відкинув пропозиції Польщі та держав Балтії про розміщення нових постійних баз НАТО в на території країн Центрально-Східної Європи.

Враховуючи те, що саме адміністрація США була ініціатором посилення санкції проти Росії та лобіювала плани розгортання сил швидкого реагування у вигляді мобільних тактичних груп НАТО поблизу російських кордонів, принцип координації підходів та ухвалення узгоджених рішень матиме визначальне значення в політиці євроатлантичного співтовариства. Як стверджував Б.Обама в своєму виступі на засіданні експортної ради (11.12.2014 р.), для США було б помилкою вважати, що ми можемо «просто продовжувати загострювати санкції доти, доки Путин зрештою не відступить. Росія прийме стратегічне рішення тільки в тому випадку, якщо вони зрозуміють, що Європа з нами заодно, і це буде тривати ще довго, а терпіння в нас достатньо. І якщо вони побачать, що в цій коаліції немає тріщин, тоді, з часом, вони усвідомлюють, що збитки для їх економіки переважають будь-які стратегічні вигоди, які вони можуть отримати». І навпаки, «Путін зможе добитися успіху, тільки якщо внесе розкол у трансатлантичні відносини. Якщо ми почнемо помічати, що Європа віддаляється від Сполучених Штатів, це буде для нього стратегічною перемогою. ... Аби

запобігти цьому, треба враховувати цілком реальні економічні наслідки цих санкцій для Європи, які можна регулювати тим, як ми їх застосуємо, і проявити терпіння, керуючись прийнятною стратегією»¹⁶.

Полеміка з українського питання засвідчила розуміння керівництвом США принципової важливості збереження євроатлантичного консенсусу, що дозволяє діяти «синхронно с Європою». Адже порушення режиму консультацій та узгоджених рішень між США та ЄС суттєво скоротило б не тільки можливість провадити спільну лінію стосовно Москви, але й поставило б під сумнів збереження євроатлантичного співтовариства в якості специфічного згуртованого об'єднання. Втім, обидва компоненти євроатлантичного блоку мають власні інтереси та уподобання, в переліку яких Україна з її проблемами та бідами не належить до сфери принципових інтересів. Саме цей чинник дозволяє тлумачити позицію євроатлантичних структур та гравців щодо України переважно як прояв тактичних, а не стратегічних міркувань.

Як стверджував керівник агенції Stratfor, американський політолог Дж.Фрідман, мета політики США в Європі завжди полягала в тому, аби не дозволити жодній державі зосередити в своїх руках надмірну владу. «Спочатку США прагнули не дозволити домінуванню Німеччині, а згодом протидіяли зміцненню впливу СРСР. ... При цьому США вважали найбільш небезпечним потенційний союз між Росією та Німеччиною». Застосовувавши гармонізовані з ЄС санкції проти Росії, керівництво США діяло цілком адекватно в напрямі попередження зближення між Берліном і Москвою. Щодо інтересів США та Росії в Східній Європі, Дж.Фрідман вважає їх «неспівставними» й несумісними. За його переконанням, Росія хоче, аби Україна була нейтральною, а США – аби Україна була «частиною лінії стримування експансії Росії», яка «почала переходити від оборонної позиції, яку вона займала з 1992 р., до відновлення своєї сфери впливу». І справа тут у фундаментальному неспівпадінні національних інтересів двох великих держав: «в стратегічних інтересах США – не дозволити Росії стати гегемоном. А в стратегічних інтересах Росії – не пускати США до своїх кордонів». За Дж.Фрідманом, інший вагомий чинник, який адміністрація США тримає в зоні уваги, стосується спроб Росії повернути собі незалежну роль на Близькому Сході, що в Вашингтоні сприймають як загрозу. В такому ключі дестабілізація в

Україні може тлумачитися як відповідь на спроби Росії підтримувати Б.Асада в Сирії та гальмувати заборону іранської ядерної програми¹⁷.

В експертному середовищі на Заході цілком усвідомлюють, що російське керівництво за жодних обставин не захоче йти на поступки щодо статусу Криму. Тому ані від США, ані від країн ЄС Україні не варто очкувати суттєвої допомоги в відновленні територіальної цілісності. Як стверджує Г.Ерлер, уповноважений МЗС Німеччини з питань німецько-російських відносин та ініціатор програми «Партнерство для модернізації», яку ЄС пропонував Росії в 2010 р., лідерів ЄС вочевидь непокоять спроби російського керівництва розхитати спільну позицію країн ЄС та грати на розбіжностях між європейцями та США¹⁸. За свідченням Г.Ерлера, навіть після виникнення кризи в Україні німецький уряд був схильний тлумачити Росію як партнера, допоки канцлер А.Меркель не переконалася в марності сподівань на виконання запевнень В.Путіна про припинення вогню та встановлення перемир'я на основі мінських угод від 5 вересня 2014 р. На думку Г.Ерлера, оскільки Росія має значні валютні резерви, санкції Заходу не матимуть вирішального впливу на російську економіку. Проте Кремль був здивований тим, що санкції ЄС проти Росії та російські контрзаходи не спричинили розколу між країнами ЄС. В цьому сенсі демонстрація єдиної позиції з боку ЄС відіграє більшу роль, аніж запровадження самих санкцій. Таку ж мету мало й оголошення В.Путіним відмови від будівництва газопроводу «Південний потік» (1 грудня 2014 р.), яке ставило за мету мобілізувати Болгарію, Угорщину і Сербію чинити спротив європейській спільній політиці¹⁸.

Г.Ерлер визнає за доцільне продовження спроб європейських лідерів заохочувати Москву до деескалації конфлікту на основі мінських угод. Такий підхід передбачає винесення кримського питання за дужки переговорів, зосередження уваги на припиненні бойових дій у східній Україні та початок нових торговельних консультацій між ЄС та російським економічним блоком, від чого раніше Європейська Комісія свідомо відхрещувалася. Так само, Г.Ерлер схвалює рішення НАТО не створювати нові бази на російському кордоні, оскільки це буде порушенням попередніх домовленостей між НАТО та Росією.

Ідея нового компромісу в відносинах Росією, яка дістала значного поширення на Заході, насамперед у країнах ЄС, відкидає можливість членства

України в НАТО та уникає відповіді на питання про паліативні гарантії її статусу в відносинах безпеки, які могли б розглядатися як елемент політичного врегулювання. На думку Дж.Фрідмана, обговорювати питання про членство України в НАТО не має сенсу, оскільки Москва не допустить, аби на території України з'явилися західні військові, оскільки це обмежуватиме її простір для маневру. З іншого боку, стратегічне рішення США, яке може бути колись ухвалено, передбачатиме або пряме втручання, що створить ускладнення, або побудову довкола Росії «санітарного кордону» за участі Польщі, Румунії, країн Балтії та, можливо, Туреччини. Відзначимо, що Дж.Фрідман виснув ідею створення паралельного НАТО антиросійського блоку одразу ж після анексії Криму¹⁹, однак реалістичність такого плану викликає сумніви, оскільки Польща та Румунія, зацікавлені в американській військовій присутності, навряд чи виступатимуть проти колективної лінії ЄС, а Туреччина дістала змогу скористатися укладеннями в відносинах між Росією та Заходом для задоволення власних економічних інтересів.

Всередині ЄС проти продовження санкцій, впроваджених стосовно Росії, найчастіше висловлюються уряди Угорщини, Італії, Кіпру, Чехії та Греції. Окремі застереження висувають представники владних структур Австрії та Франції за доволі непевної позиції низки інших країн²⁰. В ході раунду консультацій про режим санкцій, який проходив усередині листопада 2014 р., за їх посилення переконливо висловилися лише представники Великої Британії, Польщі, Швеції, Литви, Латвії та Естонії. Головну ж роль у розширенні санкцій у липні та вересні відіграла позиція канцлера ФРН А.Меркель, яка ґрунтувалася на доцільності чинити тиск на Москву з метою припинення бойових дій та відновлення контролю за російсько-українським кордоном. Оскільки у грудні 2014 р. дискусія з питання про розширення галузевих санкцій виявилася безрезультатною, уряди країн ЄС обмежилися рішенням про посилення фінансових обмежень та повне блокування зв'язків з економічними суб'єктами Криму та визнали за доцільне почекати наслідків впливу вже запроваджених санкцій на економіку та політику Росії.

З переходом головування в ЄС до Латвії міністр закордонних справ цієї країни Е.Рінкевич висловив думку, що санкції проти Росії можна буде скасувати чи послабити у разі, якщо ситуація в Україні поліпшиться. За таких обставин «напевно

з'являться підстави вести мову про пом'якшення чи скасування санкцій. За інших умов цей політичний інструмент залишиться в силі»²¹. Однак коли близьке за змістом припущення про можливість, за певних обставин, скасування санкцій зробив президент Франції Ф.Олланд (05.01.2015 р.), речник Європейської Комісії К.Рей спростувала його заяву, пославшись на обов'язковість виконання висновків грудневого засідання Європейської Ради. Наведені заяви свідчать про відсутність стратегії щодо Росії не тільки в ЄС як інтеграційного об'єднання, що не дивно, однак і в урядів найвпливовіших держав-членів – Німеччини, Франції, Італії чи навіть Польщі.

Перелічені факти підтверджують, що консолідована позиція США та ЄС існує лише на тактичному рівні, в формі складного й суперечливого узгодження поточних позицій та підходів. Коли восени 2014 р. в політичних колах США взяли гору настрої на користь жорсткого реагування в дусі політики стримування, включаючи запровадження розширених санкцій щодо російського нафтового та енергетичного секторів та компанії «Рособоронекспорт», європейські політики продовжували висловлювати сподівання на збереження безпеки в Європі «разом з Росією, а не проти Росії», хоча й застерігали уряди країн ЄС проти розколу та можливого посилення впливу Москви на політику таких країн, як Угорщина, Туреччина чи Сербія (А.Меркель).

Коментарі голови Європейської Ради Д.Туска, який під час візиту до Риги (08.01.2015 р.) обговорював з прем'єром Л.Страуємюю пріоритети головування Латвії в ЄС, свідчать про оборонну спрямованість європейських обмежень стосовно Росії. Д.Туск спростовує наміри провадити політику стримування РФ. За його свідченням, ЄС «не має політики проти Росії», проте провадить політику «поваги миру і кордонів у Європі». Його дії спрямовані на «захист солідарності, свободи і демократії у нашому східному сусідстві», навіть якщо така політика вимагає жертв²².

Консолідований підхід у реагуванні на «українську кризу» залишається важливим чинником, від якого залежить вже не тільки ефективність спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, але й стабільність самого інтеграційного об'єднання. Якщо ЄС буде змушений відмовитися від солідарної позиції в відносинах з РФ та оголосити «вільний», індивідуальний підхід до режиму санкцій, єдину позицію Заходу буде остаточно пі-

дірвано. За таких обставин В.Путин виглядатиме переможцем, який зумів розхитати євроатлантичну солідарність і нав'язати Заходу свій варіант багатополлярної міжнародної системи, яка заперечує домінування США та ЄС у світових справах.

Для США відмова ЄС від узгодження політики стосовно Росії теж означатиме серйозну зовнішньополітичну поразку. Після численних невдач в Іраку та Афганістані та казусу зі скасуванням планів американського повітряного нападу на Сирію в 2013 р., розпад «антиросійської коаліції» завдасть вкрай відчутного удару по міжнародному престижу та впливу США. Негативний ефект може виявитися набагато значущішим, аніж відмова від гарантій безпеки України за Будапештським меморандумом 1994 р. Така політична поразка буде сприйматися як ознака обмеженості й хиткості обіцянок США підтримувати безпеку своїх союзників, партнерів і клієнтів.

Підсумкові зауваження та висновки. Підводячи підсумок доцільно відзначити, що адміністрація США та уряди країн ЄС вочевидь не схильні до ескалації українсько-російського конфлікту. Європейські політики в переважній більшості не бачать у ньому достатніх підстав для нової холодної війни, здатної перерости в довготривалий глобальний конфлікт. Адміністрація Б.Обами, пріоритетом якої є прагнення уникнути розколу в євроатлантичному співтоваристві, теж надавала перевагу обережній лінії поведінки.

Водночас не варто ігнорувати концептуальні відмінності в підходах до ситуації в Східній Європі, властиві європейським і американським політикам. Для європейських політиків ліберально-центристського напрямку втручання Росії в Україні та анексія Криму стали поштовхом до перегляду уявлень про непорушність європейського міжнародного порядку, встановленого після розпаду СРСР та повалення Берлінського муру. Однак ці відчуття наразі не призвели до усвідомлення недієздатності «архітектурного» принципу побудови європейської безпеки, уособленого в стратегії розширення європейських і євроатлантичних інституцій. Тому оцінка більшістю європейських політиків ситуації в сфері безпеки зводиться до сподівань на припинення конфлікту на сході України шляхом виконання положень мінських угод та встановлення міцного перемир'я. Європейці здебільшого не розуміють планів та інтересів Москви в Східній Європі, що породжує ілюзію про можливість часткового повернення до попереднього стану справ.

Деякі санкції проти РФ триватимуть аж до усунення їх перешкочини – анексії Криму – проте можуть бути скорочені в разі завершення збройної фази та мирного врегулювання конфлікту в Донбасі.

Ознаками змін у підході країн ЄС стали згода на проведення прямих економічних переговорів з новоствореним Євразійським економічним союзом, відтермінування економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, відкладення планів подальшого розширення НАТО. Прогнози на майбутнє здебільшого пов'язані з припиненням бойових дій у Донбасі, локалізацією зони конфлікту в Україні та прагненням нейтралізувати можливі акти агресії Росії проти інших держав регіону. Поява нового замороженого конфлікту в Східній Європі вважатиметься прикритим випадком, який розвінчує ілюзії про можливість співпраці з Росією як з потенційним партнером у сфері спільних цінностей і безпеки. Проте в разі стабілізації ситуації в Україні держави ЄС потенційно можуть поновити з Росією діалог про принципи європейської безпеки, який включатиме питання контролю озброєнь та способи застосування сили. Не можна відкидати, що на певному етапі знову постане питання про статус України, з приводу якого Москва наполягає на гарантіях невступу держави до НАТО. Хоча наразі питання про будь-які політичні гарантії виглядає недоречним, доцільно нагадати, що навіть сенатор Дж.Маккейн, який впродовж тривалого часу виступав прибічником політики жорсткого стримування Росії, в разі відмови Москви від територіальних надбань і повного виведення російських збройних сил з Донбасу теж припустив можливість «фінляндизації України».

З приводу ролі США варто зауважити, що американська стратегія в українському питанні полягає не в захисті інтересів України та відновленні її територіальної цілісності, а в стримуванні Росії та відверненні подальшого зближення між Росією та Німеччиною, яке могло б стати підґрунтям ресурсного, політичного та безпекового альянсу між Росією та ЄС. При цьому США вочевидь не зацікавлені і в зближенні між Росією та Китаєм, проте не мають засобів ефективно протидіяти цій тенденції.

Політика Росії створює для США суттєві проблеми, на які американська адміністрація буде реагувати. Проте, як попереджав Б.Обама (04.08.2014 р.), в Вашингтоні хочуть мати впевненість, що виклики з боку Росії «не призведуть до різкої еска-

лації напруженості», і що ядерна зброя не стане знову «предметом обговорення в міжнародній політиці».

Нові параметри не передбачають повного замирення між Росією та Україною, тим паче, що навіть без огляду на ситуацію в Донбасі перебування Криму в складі РФ створює передумови для довготривалого конфлікту або принаймні стану напруженості. Проте й значна воєнна поразка України не відповідає інтересам США, оскільки вона заохочуватиме російське керівництво чинити тиск на

інші країни Східної Європи та загрожуватиме інтересам США та ЄС у цілому. Отже, український чинник має виконувати роль якщо не поштовху до нової холодної війни, то, принаймні, стимулу для активізації діяльності НАТО, згуртування євроатлантичної спільноти та підтвердження лідерства США в справах європейської безпеки. Спротив Києва російській агресії вважається винятково важливим для нейтралізації впливу РФ на Молдову, країни Кавказу, Балкан та Балтії.

ПОСИЛАННЯ:

¹ Концепція зовнішньої політики Росії (затверджена 12.07.2008 р.); Стратегія національної безпеки РФ до 2020 р. (затверджена 12.05.2009 р.); Воєнна доктрина РФ (нова редакція, затверджена 05.02.2010 р. зі змінами, внесеними на засіданні Ради безпеки Росії 19 грудня 2014 р). Див.: Военная доктрина Российской Федерации. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

² Mearsheimer J.J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin / J.J. Mearsheimer // Foreign Affairs. – 2014. – Vol. 93, No. 5. – September/October. – P. 88.

³ Mearsheimer J.J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. – P. 86-89.

⁴ Schetyna: deklaracja Poroszenki ws. NATO niczego nie przesadza. Jest symbolem / Tvp.info. 18.12.2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tvp.info/18114031/schetyna-deklaracja-poroszenki-ws-nato-niczego-nie-przesadza-jest-symbolem>

⁵ Заморожений конфлікт буде перешкодою для євроінтеграції України – Лінкявічюс / 06.11.2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2014/11/6/7027518/>

⁶ Бабакова О. НАТО після Ньюпорту: що змінилося у стратегії Альянсу? / PR dla Zagranicy. 11.12.2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/190297,НАТО-після-Ньюпорту-що-змінилося-у-стратегії-Альянсу>

⁷ Council Decision 2014/512/CFSP of 31 July 2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine // Official Journal of the European Union. – 31.7.2014. L 229/13. – P. 13-17. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.229.01.0013.01.ENG

⁸ Висновки Ради міністрів ЄС із закордонних справ по Україні (23/07/2014) / Представництво Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_07_22_03_uk.htm

⁹ Спільний лист Президента Європейської Ради Германа Ван Ромпея та Президента Європейської Комісії Жозе Мануела Баррозу щодо обмежувальних заходів проти Росії (08/09/2014) / Представництво Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_08_01_uk.htm

¹⁰ Заява речника щодо досягнення угоди про перемир'я в Україні (08/09/2014) / Представництво Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_08_02_uk.htm

¹¹ Висновки Ради міністрів ЄС із закордонних справ по Україні (21/10/2014) / Представництво Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_10_20_01_uk.htm

¹² Силіна Т. Джеффри Пайетт: «Я переконаний, що найкращий шлях України захистити себе – стати економічно розвинутою, суверенною європейською демократією» / Т. Силіна // «Дзеркало тижня. Україна». – 2014. – № 19. – 30 травня.

¹³ Егоров И. Николай Патрушев: «Отрезвление» украинцев будет жестким и болезненным / И. Егоров // Российская газета (федеральный выпуск). – № 6507 (235). – 15.10.2014.

¹⁴ ОБСЕ обнародовала подписанный в Минске меморандум по Украине (Полный текст) / Интерфакс-Украина. 20.09.2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/political/224717.html>

¹⁵ Graham T.E. America Needs a Real Russia Policy / T.E. Graham // The National Interest. – 2014. – July 25. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nationalinterest.org/feature/america-needs-real-russia-policy-10953>

¹⁶ Барак Обама: «Путин сможет добиться успеха лишь в том случае, если внесет раскол в трансатлантические отношения» / Служба новостей «Голоса Америки», 13.12.2014. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.golos-ameriki.ru/content/president-obama-remarks-on-ukraine-europe-and-sanctions/2555659.html>

¹⁷ Черненко Е., Габуев А. «Интересы РФ и США в отношении Украины несовместимы друг с другом» / Е.Черненко, А.Габуев // Коммерсантъ. 19.12.2014. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://kommersant.ru/doc/2636177>

¹⁸ Rettman A. Merkel ‘frustrated’ with Putin, her top Russia aide says / A. Rettman / Euobserver.com. 09.12.2014. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://euobserver.com/foreign/126839>

¹⁹ Friedman G. From Estonia to Azerbaijan: American Strategy After Ukraine / G. Friedman; Geopolitical Weekly (Stratfor). March 25, 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stratfor.com/weekly/estonia-azerbaijan-american-strategy-after-ukraine>

²⁰ Rettman A. Russia targets Cyprus, Hungary, and Italy for sanctions veto / A. Rettman / Euobserver.com. 11.12.2014. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://euobserver.com/foreign/126879>

²¹ Ринкевич: если ситуация изменится, можно говорить о смягчении или отмене санкций против России / rus.DELFI.lv, 06.01.2015. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/rinkevich-esli-situaciya-izmenitsya-mozhno-govorit-o-smyagchenii-ili-otmene-sankcij-protiv-rossii.d?id=45418022>

²² Євросоюз не має політики проти Росії – голова Європейської ради / Радіо Свобода. 09.01.2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26784253.html>

Tolstov S.V. The West and Russia in a new phase of political confrontation: the balance of strategy and tactics / Institute of World History, National Academy of Sciences of Ukraine.

Russia's refusal to follow restrictions of international law which provide for the recognition of the inviolability of borders in Europe and respect to formal attributes of their sovereignty, led to the creation of new sites of international tension and the emergence of a local conflict in Donbas. It seems premature to assess the prospects of the conflict resolution because the amount of possible Russian military intervention and its extension remain unclear. The position of the U.S. and the EU in the context of current crisis in the Ukrainian-Russian relations reflect their attempts to avoid direct confrontation with Russia. Tactical aspects related to the application of sanctions, allow to consider the position of the Euro-Atlantic community as an impact of casual adaptation to the conditions of the multipolar international system. The top policy priority of both the U.S. and the EU assumes coordination of their activities in order to restore a stable mode of European security relations and prevent further Russia's attempts to expand its sphere of influence in Central Eastern Europe.

Keywords: international relations, European security, aggression, conflict, sanctions, Euro-Atlantic community, multipolarity.

Толстов С.В. «Запад» и Россия в новой фазе политического противостояния: соотношение стратегии и тактики / Государственное учреждение «Институт всемирной истории НАН Украины».

Отказ российского руководства от международно-правовых ограничений, которые предусматривают признание нерушимости границ европейских стран и уважение формальных признаков их суверенитета, привела к созданию новых узлов международного напряжения и появлению локального конфликта в Донбассе. Оценивать перспективы урегулирования этого конфликта пока преждевременно, поскольку остаются не определенными объемы возможного российского военного вмешательства и масштабы его распространения. Позиция США и ЕС в контексте кризиса в украинско-российских отношениях отражала попытки избежать прямого конфликта с Россией. Тактические аспекты, связанные с применением санкций, позволяют расценивать позицию евроатлантического сообщества как попытку вынужденной адаптации к условиям многополярной международной системы. Приоритет в подходах США и ЕС предусматривает координацию действий с целью восстановления стабилизации состояния европейской безопасности и предотвращения дальнейших попыток российского руководства расширять сферу влияния в Центральной Восточной Европе.

Ключевые слова: международные отношения, европейская безопасность, агрессия, конфликт, санкции, евроатлантическое сообщество, многополярность.

Стаття надійшла до редколегії 18.12.2014

Прийнята до друку 09.03.2015